

Tuna semalarında seher yıldızı

Osmanlı tarihinde hem maddî, hem manevî bakımdan önemli bir nehir olan **Tuna**, **Avrupa'nın Volga'dan sonra en uzun nehri** olup (2860 km) Almanya'nın Karaorman bölgesinden doğar, Romanya'dan Karadeniz'e dökülür. **Nehrin 300'ü aşkın kolu vardır**. Osmanlılar, Yıldırım Bayezid döneminde (1393) Tuna nehrine ulaştılar. Macaristan'ın fethinden sonra Tuna Nehri'nin büyük bir bölümüne hakim olan Osmanlı Devleti bu stratejik sahayı donanma kuvvetiyle de kontrol altında bulundurmaya amacıyla **Tuna Kaptanlığı**'nı kurmuştu. Tuna Kaptanlığı iki sahaya ayrılarak biri denize döküldüğü yerden Vidin'e, diğeri de Vidin'den Budin Eyaleti sahasına kadar uzanırdı. Budin (Buda), Macar Krallığı'nın başşehri ve Orta Tuna'nın en önemli stratejik noktası idi. Macaristan'ın elden çıkması ile Tuna Kaptanlığı bire indirilmişti.

Tuna'da kullanılan ve **İnce Donanma** adı verilen gemilerin büyük ve açık deniz gemilerinden farklı tarafları vardı. İnce Donanma gemilerinin kullanılışları pek kolay ve her türlü harekete uygundur. Nehirden aşağı akıntı istikametinde nasıl hızla kayarak giderlerse, yukarıya doğru da aynı süratle gitme özellikleri vardı. Seferler sırasında asker, ağır silâh ve toplar, erzak ve diğere harp levazımı gemilerle Tuna'dan sevk edilirdi.

Osmanlı Devleti'nin Tuna Nehri'nde en çok uğraştığı ve üzerinde durduğu konulardan birisi de **seyrî seferin güvenli olarak yapılabilmesi** meselesidir. Tuna Nehri'nin suyu belli dönemlerde buharlaşıp azalmakta, çekilmekte, yazın bu durum söz konusu olurken şiddetli kışlarda da don tutmakta, buzlanan nehirde başka büyük meseleler ortaya çıkmaktadır. Kışın gelip suyun buz tuttuğu bu dönemler, Tuna'daki balıkçılığın da tatil dönemleridir. O vakit büyük emeklerle yapılan dalyanlar sökülüp Evliya Çelebi'nin deyişiyle "Keresteler Tuna'nın iki tarafına dağlar gibi yığılır". Soğuktan don olup Tuna'nın buz tutması dışında bir diğere tabii felaket de çok yoğun yağmurlar yüzünden nehrin sularının kabarıp taşmasıdır. (A. Haluk DURSUN)

Evliya Çelebi, **Seyahatname**'de Tuna'ya dökülen nehirler hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Tuna hakkında verdiği bilgiler özetle aşağıdadır:

Ana Tuna iki mil enliğinde, otuz, kırk kulaç derinliğinde bir deryadır. Alaman dağlarından doğar, beş yerden Karadeniz'e dökülür. Buradan tâ Budin'e varıncaya kadar binlerce irili ufaklı gemiler gidip gelirler.

Tuna'nın buzu çözüldükten sonra güvenli olur. Fakat Tuna buzları tâ Alman topraklarından beri sürüklenip gelince kale duvarı seksen zira yüksekliğinde olduğu halde bazen buzlar üst üste yığılıp, kale duvarlarından içeri çok kere buz parçacıkları girip nice evleri harap etmiştir. Nehir içinde her buz parçası birbirine vurunca top sesi gibi gürlür.

Binlerce Silistre şehbazları Tuna buzu üzerinde çadırlar kurup zevk ve eğlence ile meşguldürler. Mehterhâneler çaldırıp dilberler buz kayarlar ki garip şeylerdir. Kimi pabuç ile, kimi nalın ile elinde harbe ve değnek ile ayak üzere buz üstünde kayarak şehirden şehre ok gibi giderler.

Binlerce balık avcılığı buzu delip yüz okka gelir morina ve mersin balığı tutarlar. Diğere balık çeşitlerinin sayısını Allah bilir. Silistre halkı buz parçalarını saklayıp Temmuz ayında billur, necet ve muran gibi vişne hoşafı içine koyup sonsuz hayat bulurlar.

Tuna'nın buzu çözüldükten, ilkbahar geldiğinde İstanbul tarafından bir emin gelip Tuna balıklarını yetmiş yedi yük akçeye iltizama aldı... Tuna'nın ortasında kazıklar dikerek aralarını bir balık geçebilecek kadar aralık bırakırlar. Bütün kazıklara yaban asmasını tâ Tuna'nın dibinden örmeğe başlarlar ki Tuna yüzünde çit gibi görünür. Sonra bir boğaz bırakılıp ona bir kapı yaparlar ki o da çitten örülmüştür. Aşağıdan, yukarıdan gelen gemilerin geçmesi için bu kapıyı açarlar, sonra tekrar kaparlar.

Emin kendisine mahsus olan bir köşkü **balık dalyanı** olarak sözü edilen dar boğazda yaptırıp gece, gündüz orada oturur. O tarafa yine çitten güzel bir yer kulübesi yaptırıp boğazı o çit ile kapatırlar. Öyle çit örerler ki bir karış kadar balığın bile geçme ihtimali yoktur. Tuna'ya dökülen ırmakların balıkları Tuna ile akıp Karadeniz'e geçmek üzere gelirler. Bu Silistre önündeki dalyana gelince görürler ki nehir kapatılmıştır. Sonra dönerek boğaz ağzındaki çit üzere geldikte boğazda

kısırlılar. Tekrar geri dönmek isterlerken yer çiti iplerle kaldırılır. Büyük, küçük balıları alıp zembereği yerine suya bırakırlar.

Silistre'nin dağ ve derelerinde su değirmenleri çoktur. Ama **Tuna üzerinde bulunan un değirmenleri** bir ülkede yoktur. Yetmiş, seksen kadar olan bu değirmenlerin Tuna üzerinde aynen durmaları ustaca bir iştir. Yaban asmasından insan beli kalınlığında, kadın saçı gibi elli, altmış arşın ip örüp değirmen gemilerini Tuna üzerinde yürütürler. Tâ değirmen sahibinin Tuna üzerindeki belli yerine geldikte taş dolu sepeti Tuna'ya uçururlar. Değirmen yerinde kalır. Zira asma ipin bir ucu sepette, bir ucu gemide bağlıdır. Kış mevsimi gelince, Tuna nehrinden buz akmaya başladığında değirmenlerin asmadan iplerini keserler. Her değirmen birer ada limanlarında sığınır. Bahar mevsimi gelince yine aynı yerlerine giderler.

***

1391 yazında **Yıldırım Bâyezid**, Tuna'yı kuzeye doğru geçip Eflâk (Romanya) topraklarına girdi. Bu, **bir Türkiye hakanının Tuna'yı ilk atlayışıdır** ve asırlarca bu atlayışın arkası gelmeyecektir.

Eyüp Sultan'da Cuma namazını müteakip sefere çıkılır ve Edirne'ye doğru yol alınır. Arif Nihat Asya "Edirne" şiirinde şöyle der:

Biz ne zengin haritalar Gördük Arda'lı Tuna'lı	Ki o gün bir Edirne Vardı döşeli dayalı;	Tası âyetli, oyalı Sular içerdik şifalı!
---	---	---

ve devam eder:

Balkan'da dağlar tepeler Öbek öbek, oymak, oymak... Dağları aşip, Tuna'da Kanad kanad ordu yaymak...	Fetih günlerinin burdan Kanatlarırdı kartalı; Burdan giderdi ordular Debdebeli, tantanalı!	Kahramanlar vardı beller Kuşaklı, eller palalı... Bu ellere taçlar teslim Etti kayser'i, kıralı!"
---	---	--

***

Türk heyecanı, Batı Anadolu'da, Ege'ye erişildiğinde kesilmemiştir. Daha kabarmıştır... Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın akıncıları atlarını Tuna deryasına saldıkları zaman, Gelibolu'dan bir çeyrek asır bile geçmemiştir. Ve **Türklerin "mübârek" diye andıkları, "deryâ" diye tebcih ettikleri bu büyük akarsuyu 330 defa akın maksadıyla geçen akıncı beyleri nesli yetişmiştir.**

"Türk akın tekniği şöyleydi: Muayyen yerlerde akıncı ordusu, parçalara ayrılır, o parçalar gene muayyen yerlerde daha küçük parçalara ayrılarak yollarına devâm ederdi. Her müfrezenin vuracağı şehir ve kasabalar evvelden tâyin edilirdi. Dönüşte müfrezeler, gene belirli yerlerde, fakat evvelce ayrıldıkları mevkiilerde olmamak üzere birleşirler, birkaç birleşmeden sonra tekrar tek ordu hâline gelirlerdi. Bu hal, düşman ülkesini dehşet içinde bırakır, yıldırımlar ve kasırgalar gibi esip geçen akıncıların nerede, ne zaman buldukları hakkında yüzlerce rivâyet çalkalanırdı." (Yılmaz Öztuna)

Yahya Kemal "Akıncı" şiirinde bin kişilik bir müfrezeden bahseder:

**Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!
Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!
Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle..."**

Tuna'yı geçerken (İsmail Gerçekşöz)

Tuna'yı rüyada gibi geçtik, Altımızda ne gemi vardı ne küpeşte Bir yanda dantel tepeler; Bir yanda uzanan mısır tarlaları güneşte.. >	Tuna'yı rüyada gibi geçtik , Kaç renge boyandı gün boyu su! Çökmüş eski kalelere, taşköprülere Zamanların tortusu...
--	---

<p>Tuna'yı rüyada gibi geçtik, Bir gönül sızısı küllenmiş ateşte Bir Çıgan müziği çınlayan kulaklarımda, Ve hatıra şehir Budapeşte...</p>	
---	--

***

Tuna Nehri kıyısında, başkent Budin'in 43 kilometre kuzeybatısına düşen ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1543'te fethedilen **Estergon** kalesi, Leh, Çek ve İtalyanlardan oluşan 80 bin kişilik haçlı ordusu tarafından 1595'te kuşatılır. Kalede bulunan yalnızca beş bin Türk askeri kıtlık ve susuzluğun başlaması üzerine teslim olur. Türk tarihinin en parlak savunma savaşlarından birini veren gazilerin susuzluklarını gidermek için soğuk mermerleri yaladıkları söylenir. "Budapeşte-Viyana yolu üzerinde bulunan her taşı Türk kanı, teri ve göz yaşıyla sulanan Türk akıncı beylerinin başlıca merkezi olan bu mâruf kale'nin düşmesi, Estergon türküsünde anlatılır:

<p>Estergon Kalesi subaşı durak Kemirir içimi bir sinsi fırak Gönül yâr peşinde yâr ondan ırak ></p>	<p>Akma Tuna akma ben bir dertliyim Yâr peşinde koşar kara bahtlıyım</p>
<p>Estergon Kalesi subaşı hisar Baykuşlar çağırır bülbüller susar Kâfir bayrağını burcuna asar</p>	<p>Akma Tuna akma ben bir dertliyim Bu ateşle yanar kara bahtlıyım</p>
<p>Estergon Kalesi subaşı kale Göklere ser çekmiş burçları hele Biz böyle kaleyi vermezdik ele</p>	<p>Akma Tuna akma ben bir dertliyim Estergon'u vermiş kara bahtlıyım.</p>

Zitvatorok Antlaşması (1606) ile tekrar Osmanlı topraklarına katılan Estergon kalesi 1683'te tamamen Türk egemenliğinden çıktı. Geriye nesilden nesile aktarılan Estergon türküsü kaldı...

***

- 1520'de Kosova'da doğan Âşık Çelebi'nin **Tuna kasidesi**, Divan edebiyatında Tuna nehri için yazılan ilk ve tek manzumdur:

<p>Gâh gönlüm gibi cûşânu hurûşândur Tuna Gâh göğsüm gibi nâlân u girvândur Tuna ></p>	<p>Başı eflâke irer gerçi kemend-i mevc ile Yüzi yirdedür yine hâk ile yeksândur Tuna</p>
<p>Yarlardan atılup taşlara urur başını Âşık-ı dîvâne vü Mecnûn-ı uryândur Tuna</p>	<p>Kimse basmaz yirde yatan yüzi diyü hâk olup Hâk-râh u pâ-y-mâl-i ehl-i irfândur Tûna</p>
<p>Gâziler tâzîlerinün topuğına çıkmaya</p>	<p>Kişver-i kâfirden îmân ehline akup gelür</p>

Gerçi kâfir gözine deryâ-yı ummândur Tuna	Kibleye tutmuş yüzini bir müselmândur Tuna
Habs-i kâfirden boşanmış gibi zencîrin sürür Şâh-ı İslâma gelür bir ehl-i îmândur Tuna”	

• **Viyana Türküsü** (*Şükrü Elçin*)

Viyana üstüne bir ay doğdu bu akşam, Bakır mı desem mor mu? Salzer’in vitrininde ağlayan çocuk Uyuyor mu? >	Belvedere şatosunun âvizeleri Bir türkü tutturmuş Mozart’la beraber. Salkım salkım bulutlar altında şehir Tarih, heykel, mermer.
Dün yaşlı kadınlar gördüm Türk parkında Şişman, varisli, güneşi düşünür. Avusturya parasındaki kartal Zincirleri kırmış, hür.	Bu şehir sultan şehir, gözde; Bu şehrin bahçeleri yeşil, kırmızı, su. Dört asırlık yoldan sardı beni Tuna uğultusu.
Mehmetler var burada satıp gelmiş Kara öküzünü, garip, sevdalı. “Mein Fether war ein Türke”ye (“Benim babam bir Türkü” şarkısına) Başladı İstanbul efendisi bir Viyana’lı.	Bir altın rüyaya daldım Kahlenberg tepesinde, Evlâd-ı Fâtihan’ın yolunu aydınlattı şehit kanı. Ver elini öpeyim dedim Kara Mustafa Paşa, Semmering’e kurdurmuş otağını Kanunî.
Biz Melk’e vardık dört kişi, Dağlarda gördük şâha kalkmış orman; Kilise kitaplığında Bilâl-i Habeşî’yi düşünür Yazma bir Kur’ân.	İskeleye omuz verdi beyaz gemi, Nazlı Tuna’da başladı seyâhat. Bir nihavend hüznü çöktü içerime Salzburg, Graz, Viyana, kal selâmet.
Viyana üstüne bir ay doğdu bu akşam, Bakır mı desem mor mu? Salzer’in vitrininde ağlayan çocuk Uyuyor mu?	

***

Balkanlardaki Slav halkın azınlık haklarının ihlal edildiğini öne süren Rusya, Osmanlı’ya savaş ilan etti (1877). 93 Harbi olarak bilinen bu savaşta Rusya’nın amacı, Tuna Nehri kıyısından İstanbul’a doğru bir yıldırım harekâtı düzenleyerek 6 hafta içinde İstanbul’a ulaşmaktı. Çok kısa bir süre içinde Rus orduları Niğbolu ve Vidin’i aldı ve daha da doğuya ilerleyerek Şıpk’a’yı ele geçirdi. Osman Paşa, doğuya ilerleyerek Rusların ilerlemesini durdurmak yerine, Rusların batısında kalmayı tercih etti ve 7 günlük yürüyüşle Plevne’ye ulaştı. **Plevne küçük bir kasabaydı ve savunmaya geçmek için kullanılacak bir kalesi bile yoktu. Osman Paşa topraktan tabyalar yaptırdı ve siper kazdırdı.** Sürekli takviye kuvvetler alan **Rusların taarruzlarını üçüncü kez bozguna uğrattı.** Verilen kayıpların artması ve Türklerin savunma hattının kırılmaması üzerine, Ruslar üçüncü kez geri çekilmek zorunda kaldı. Türklerin tek avantajı, toplarının bir kısmının Rus ordusununkinden daha geniş menzile sahip olması ve dünyanın ilk seri atış yapabilen Amerikan Martini silahlarının olmasıydı. Payitahttan **Osman Paşa’ya gazilik unvanı verildi.**

30.000 kişilik Türk ordusu, Rumenlerin de katılımıyla 120.000 askeri aşan Rus ordusu tarafından kısıp alınarak dört bir yandan kuşatılmasıyla, takviye kuvvet veya erzak yardımı alamadığından yetersiz beslenme ve soğuk nedeniyle salgın hastalıklar başladı. Gazi Osman Paşa 145 günlük direniş sonrası ani ve hızlı bir saldırı ile yarım harekâtına girişti, yaralanarak esir düştü. Paşa’yı kabul eden Rus Çarı II. Alexander, onu selamladı, elini sıkıp tebrik etti. Osman Paşa kılıcını çıkarıp Çar’a teslim etmek isteyince, askerlik kurallarına aykırı olarak, Çar kılıcı Paşa’ya geri verdi: **“Hiç kimse bu kılıcı sizden almak hakkına sahip değildir”,** dedi. “Bu kılıç, dünya durdukça, adınıza

şeref verecektir; belinize takmama müsaade edin”. Ayrıca, Gazi Osman Paşa’ya, Rusya’nın en yüksek askeri nişanını verdi ve sergilediği direnişin örnek alınması gerektiğini söyledi. II. Abdülhamid tarafından Paşa’ya **Müşir (Mareşal) rütbesi** verildi. Adına *Plevne Marşı* yazıldı:

**“Tuna Nehri akmam diyor
Etrafımı yıkmam diyor
Şanı büyük Osman Paşa
Plevne’den çıkmam diyor.”**

- **Balkanlar’dan sesleniş** (*İsmail Gerçeksöz*)

..... Size adaleti getirdim kılıçlarımda Çanınızı dilediğinizce Çalardınız. Zulmederken Engizisyonlarda kilise İsa adına Ezanı Muhammediyi duyar, Rahatlardınız.	Bir gözle güya bize sadık Öbürüyle öteye göz kırpardınız Tanrı gücü gelirdi savaşta bileklerime Şaşardınız.. Her zafer sonu yeniden bağışlardım Ben elinize geçseydim aslında Parçalardınız...
---	--

***

1878’den sonra Tuna Boyları’ndaki topraklarını kaybeden Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı’nda Galıçya (Polonya), Makedonya ve Dobruca (Romanya) bölgelerine asker göndermişti. Tuna Boyları’nda 6. Kolordu bulunurken, 15. Kolordu Bükreş’in zaptında önemli görevler yapmış, Almanya’dan Karadeniz’e kadar Tuna üzerinden gelecek lojistik destek yolunu güvenlik altına almıştı.

Tuna Nehri Birinci Dünya Savaşı’nda özellikle 1917 yılında buğday, mısır, fasulye, un, şeker gibi maddelerin Anadolu’ya ulaşmasında tekrar tarih boyunca yaptığı gibi Rumeli’nin zenginliğini fakir Anadolu’ya taşımıştı.

1916 ve 1917 tarihli Meclisi Vükelâ (Bakanlar Kurulu) kararlarına ait belgelere göre Almanlar Tuna Nehri ve Karadeniz yoluyla bir deniz nakliyat şirketinin kurulmasını talep etmişlerdi.

Arif Nihat Asya’nın bir rübaisi:
“Dağdan, oviden bir “Tuna” derler su geçer;
Üstünden yolcular geçer, yolcu geçer...
**Lâkin Tuna’nın her gece, rü’yâsından,
Hâlâ, o büyük, o muhteşem ordu geçer!”**

***

- **Magyar ya da yar** (*Nevzat Yalçın*)

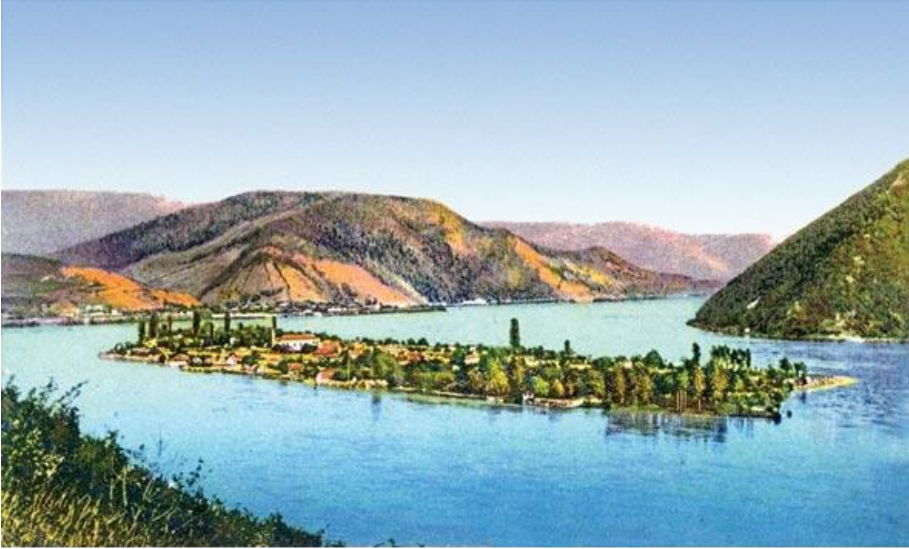
Bin doru at içinde, Mohaç ovasında, bir deli kısrak
Sırtında erkekçe yiğit, kadınca güzel, elini siper tutarak
Bir kız, “ya sen doğ ya ben doğayım” der gibi aya, ufka bakar
Sensin bu, sen... Hilda, İldiko, İlonka... tatlı Macar!
Adını söylemesen de olur, Magyar olsun ya da yâr,
Unutma sen ve ben, bindiğin deli atlar gibiyiz, Asya’lıyız.
Çok sular geçti köprülerin altından, çok ey kız!
Şimdi ortalık süt liman, artık uzaklardayız,
Ko gitsin kaldıysa zerresi, bırak öfkeyi, hıncı.
Oldu bir defa, unut da gel, bak ne akın kaldı ne akıncı,
Âşıkım sana sırlısıklam, “yemin et” dersin, bu kaçınıcı?
Yetmez mi bunca kez sana geldiğim, kandayken iki elim?
Sıcacık yüreğin, benim yüreğim, şakıyan dilinde dilim,^x
En azından akrabayım sana Magyar, ama akrep değilim.

(^x Macar dilinde birçok Türkçe kelime vardır.)

***

Adakale, Tuna üzerinde bir ada olup, Romanya'dan 300, Sırbistan'dan 400 metre uzaklıktadır. Adayı Sultan Fatih fethetti. Avusturya tecavüzlerine mâni olmak için buraya bir kale yapıp Türkler yerleştirildi. Osmanlılar buraya “Macaristan'ın kilidi, Sırbistan ve Romanya'nın anahtarı” derdi. **1878'de imzalanan Berlin Anlaşması'nda adanın statüsü unutuldu. Osmanlı Devleti Adakale'ye hükmetmeye devam etti.** Adakale'de, 1967 yılında 150 hanede 750 nüfus yaşıyordu. Bu mıntıkada ahalisinin tamamı Türk olan yegâne şehirdi. Mimarîsi çok hoştu. Tuğla çatılı, beyaz boyalı, kârgir evleri; tek minareli camisi vardı.

Osmanlı geleneklerini 500 sene canlı bir şekilde yaşatan ada halkı, tütüncülük, lokumculuk, kayıkçılık, bir de Tuna'daki gezinti gemilerinde kahvecilik yapardı. Adakale'nin lokumu ve kahvesi çok meşhurmüş. Evlerin önünde binbir zahmetle yapılan lokumların lezzetine doyum olmazmış. Lokumu gibi kahvesi de dillere destanmış Adakale'nin...

Adakale'nin meşhur erenleri, evliyalari da varmış. Miskin Baba, Bıçakçı Baba, Eren Baba gibi... Ada halkı, minareden yükselen saba makamındaki ezan sesiyle uyanır, Tuna Nehri'nin ortasında tatlı bir heyecanla güne başlamış.

Adakaleli Sacide Sefide Hanım şöyle der: “Tuna suyunun Adakaleli insanların yaşamında ayrı bir yeri vardı. Tuna suyunu içen kadın yaşını göstermezdi. Uzun ömürlü olur, bu suyla yıkandığında ciltlerimiz kırışmazdı. **Biz yemeklerimizi ve özellikle balık çorbalarımızı Tuna suyu ile yapardık.**”

A. Haluk Dursun, “Osmanlı Arşivinde Tuna Nehri ve Kıyıları” adlı makalesinde; Adakale'nin Hükümet Konağı tefrişi ve bilcümle masraflarının Harbiye Nezareti'nce karşılanmasına dair belge (1914) ile Adakaleli Abdürrahim Efendi'nin Büyük Cihad'a katılmak için Tuna boyundan Dersaadet'e gitmek istediğini bildiren belgeden (1915) bahseder.

1967 yılında zamanın Romanya ve Yugoslavya hükümeti, daha doğrusu iki komünist, Çavuşesku ile Tito, Tuna nehri üzerinde baraj yapmaya karar verdi. **1972'de biten Demirkapı Barajı, Adakale'yi sular altında bıraktı.**

"Adakale bizde kaldı, onu da seller aldı..."

***

A. Haluk Dursun “Tuna'ya Veda...” derken, meşhur tarihçilerden Franz Babinger'in “**Osmanlı İmparatorluğu'nun Kader Irmağı** olarak Tuna” makalesine işaret eder. Babinger; **Türk devletinin Tuna boyunu elden çıkarmakla, Avrupa'daki toprak kaybı yanı sıra bu muazzam nehrin sağladığı manevî (metafizik) gücü de kaybettiğini** söyler.

Bu hususu, Arif Nihat Asya bir ağıt gibi anlatır:

Ne suyun bizimdir, artık, ne selin: Kıyını el aldı, adalar elin.. Toprağa belenmiş kınalı gelin, >	“Vay benim gelinlik kınam!” der ağlar; Gider Mustafa Paşa’m, “Tuna’m!” der, ağlar!
Gökte salâlara çığlık karışır; Bulutları aşıp göğe irişir.. Yerde –gayri- kurtlar, kuşlar çığırışır;	Kimi “yavrum!”, kimi “anam!” der, ağlar; Gider Mustafa Paşa’m, “Tuna’m!” der, ağlar!
Donlara bürünüp uyursun, kışın.. Artık, kimler hayra yoracak düşün? Dalları kırılmış, biçare kuşun,	“Ben hangi dallara konam?” der, ağlar; Gider Mustafa Paşa’m, “Tuna’m!” der, ağlar!
Orda evlek evlek havuzların var; Burda boynu bükük öksüzlerin var.. Ey Tuna, ey Tuna; susuzların var...	“Suyundan içem de kanam!” der, ağlar; Gider Mustafa Paşa’m, “Tuna’m!” der, ağlar!
Dalların sarkıyor: yemişlerindir; Yollar yokuşların, inişlerindir. “Tuna, Tuna” diyen, dervişlerindir	“Lokmamı suyuna banam!” der, ağlar; Gider Mustafa Paşa’m, “Tuna’m!” der, ağlar!
Uçtu bu illerden, uçtu sunalar.. Derdini denize döker Tuna’lar... Ağlayı ağlayı geçen seneler,	“Vay benim gelinlik Suna’m!” der, ağlar; Gider Mustafa Paşa’m, “Tuna’m!” der, ağlar!
Damarda sızıdır, yürekte sızı: Tuna’da kaldı bir kınalı kuzu! Şimdi, oralarda seher yıldızı,	“Ben, gayri, ne deyi yanam?” der, ağlar; “Düşüp sularına sönem!” der, ağlar
..... Gider Mustafa Paşa’m, “Tuna’m!” der, ağlar!”	

***

- ERRA (Energy Regulators Regional Association) toplantısı için gittiğim Budapeşte’de Tuna kıyısında bir otelde kalmıştım. Nehir değil de sanki boğaz gibi geniş, üzerinde sürekli gemiler gidiyor geliyor. Kalabalık ordular için Tuna’yı geçmenin zorluğu geldi aklıma. Nitekim **Tuna’nın kolu olan Prut nehrini geçmek için mimarbaşı köprü ayaklarını tutturamayınca Mimar Sinan 11 günde köprüyü yapmış ve bu başarısından dolayı 49 yaşında Mimarbaşı olarak tayin edilmiştir.** Tuna Nehrinin güneyi Buda (Budın) ve kuzeyi ise Peşte. Buda tarafında eski sarayı görmek için gittiğimde sur kapısı girişinde Macar dilindeki levhada “Kapu” kelimesi dikkatimi çekti. Bir alışveriş merkezinde de elma üzerindeki fiyat etiketinde “Golden Alma” yazısını görünce tebessüm etmişim.
- Budin 160 sene egemenliğimiz altında kalmış olmasına rağmen ne bir cami ne de minare bırakmışlar. Sadece “**Gül Baba**” türbesi ayakta. Yılmaz Öztuna’nın ifadesine göre 1686’da Budin düşünce 81 cami başta olmak üzere yüzlerce Türk anıtı ateşe verildi. Brakın camiye, Sırp ve Hırvatların 1566’da Mimar Sinan’ın öğrencisi Mimar Hayreddin tarafından inşa edilen Mostar köprüsüne bile tahammül göstermeyip top atışıyla yıktıkları hafızamızda taze duruyor.

“Tarih, akın, fetih, destan...

Yalan oldu, hepsi yalan!

Kırık mezar taşlarıyla

Kırık çeşmelerdir kalan”

- “Kopmuşuz bizler o öz varlık olan manzaradan.
Bahseder gerçi duyanlar bir onulmaz yaradan;
Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemde hudutsuz ve hazîn öksüzlük.
Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.
Rûh arar başka tesellî her esen rüzgârda.

Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda!” (Yahya Kemal)

- Arif Nihat Asya:

Zaferler getiren atların Nalları altındanmış; Gidişleri akına, Gelişleri akındanmış.	Yolları eline dolıyan; Beldeler, ülkeler avlıyan Süvarileri varmış ki, Oğuz, Bilge, Süleyman’mış.	Zembereğini kuran Onlarmış bu dünyanın... Onlar ki kurt doğuran Obaların kanındanmış.
---	--	--

***

- Hani? (Refet Körikli)**

Hani bahar sefer mevsimindi, Kol kol orduların dağılırdı dört bir yana; Atlas yelkenli gemilerin açılırdı “Türk gölü” Akdeniz’in O masmavi sularına.. Dal gibi leventlerin sıralanırdı Kurt başlı kadirgaların küpeştesinde.. Deryalara hükmeden Barbaros’un hani? >	Top sesini andırırdı nâraların, Gökkubbeyi sarsardı Tekbirlerin, duaların.. Surları, kaleleri, safları çökertirdin Şahin misal elindeki bayrağınla Aşılmaz burçlarda görünürdün.. Ulubatlı Hasan’ın hani?
Hani bahar sefer mevsimindi, Kol kol orduların dağılırdı dört bir yana; Şimşekler çakardı atlarının nallarından; Sultanınla, beğınle; Atınlı, yayanla Serhatlerde Bel vermez sıra dağlar gibiydin... O atlılar, yayalar, beğler, hakanlar hani?	Hani yaz zafer mevsimindi; Dört bir yana dağılan ordularından Zafer müjdeleri gelirdi.. Nâraların surları sarsarak yükselirdi; Gün batmadan yaylar Bir daha, bir daha gerilirdi.. Serhatlerde, Zafer türkülerin bestelenirdi; Her gün batışında bir zafer vardı O destanları yazanların hani?
Her batan günü Zaferlerle, tekbirlerle uğurlardın; Kanınla suladığın o meydanlar senindi, Ufuklar alev alev tutuştuğunda Burçlara bayrakların çekilirdi; Zaferleri müjdelerdi mehterbaşın.. Zaferlerle süslediğin meydanların hani?	

***

- Edirne’de sınır boyunda yaşanmış bir urumeli şiiri (Uluğ Turanlıoğlu)**

Edirne kentinin En güzel seher vakti. Her taraf gül ve karanfil kokuyor Bre dilber aman! Aa gül bahçelerinde	Yer yer, Zaman zaman Göklerde bulut Havada duman... Turnalar uçmuyor.
--	---

Seni göremiyorum. Efkâr basıyor efkâr üstüne >	Söğüt dallarında Düşünen kuşlar Tunca'ya eğilip Su içmiyor...
Akşam... Ufkun, Dalga dalga alı Meriç'te Kıpkırmızı Hüzün dolu bir halı.	Ya bu anda ötelere: Rodoplar, Balkanlar. Ya İskeçe, ya Dedeoğlu. Ya Vardar ovası, Ya bayrak bayrak Niğbolu, Ya zafer zafer Moğaç.
Ya Aliş... Aliş düşünceli. Kara kaşlı Alişim'in gözleri yaşlı; Aliş perişan.	Ve şu anda Tuna'nın suları Ne masmavi Ne yemyeşildir. Tuna'nın suları Sarı Sapsarıdır.
Sonra... Estergon kalesi; Subaşı-durak Ve içimizden gitmeyen O, sonsuz firak.	Sonra ve sonra... Dedemin aziz memleketi: Burcu burcu, Üzüm üzüm kokan Bağlar güzeli Lofça.
Ne bir ses, Ne bir nefes. Durgun sulara Dalıp dalıp Susmada herkes.	Bu sessiz yerde Şimdi Yalnız Yağız Atlar kişniyor... Şahlanmış Kır atlar kişniyor...
Bir an Bile durmadan Doru atlar, Al atlar, Kır atlar kişniyor... Ve çelik nallar Meriç kıyılarında Suskun toprakları eşiyor.	Artık ne duraksama, ne gam... İşte her şey, her şey tamam! Şehsüvarlar hazır! Ne yazık, ne yazık ki Bütün ufuklar karanlık, Bütün yollar kapalı... Er çok, Meydan yok...

***

- **Ağlasın mavi Tuna!** (Tahir Kutsi)

Tulcea'da Delta Otelinin balkonundan **Tuna'yı seyretmek ömürlere ömür katıyor.** "Buradan bakan, hasta olsa sağlam gider" diyorlar. Fransız yazarı A. Moravia da bakmış da balkonlardan, bu görünüm için, "Avrupa'nın en muhteşem manzarası" diyor.

Avrupa'nın en muhteşem manzarası ile gün batarken tanıştık. Renk cümbüşü vardı suyun üstünde ve kıyılarında. Akşam delta hüzünlenmişti. **Sarı, kırmızı ve daha nice bin çeşit renk "Mavi Tuna'nın üstünde harmandı!..** Sigara dumanını üfürdüm Tuna'nın ılıklarına. Işıklandırılan Tuna'nın kollarına. Tuna Nehri durmuş gibiydi. Tuna yerine oturmuş gibiydi. Akmaya Karadeniz'e bol gürültüyle, çılgın ağlamayla dökülmek istemiyordu.

Sabah, güneşin ilk ışıklarını da Tuna'nın "delta"sı üzerinde yakaladım. Uykuyu feda edip yakaladım. Güneşi bekledim. Doğdu, ilk ışıklarını sarı ışıklarını "Mavi Tuna"nın üstüne seriverdi. **Hafif sarılık sardı Tuna'yı. Kafamı düşünceler sardı?..**

Herkes için güzel renk

Yüzyıllar boyu, Osmanlı İmparatorluğu bayrağı altında, nice milleti bir araya getiren bayrak altında yaşamıştı halk. Sonra kavgalar çıkmıştı. Sonra savaşlar çıkmıştı. Yıllarca omuz omuza, el ele veren, ezan sesi ile kilise çanı ile ibadete çağrılan aynı Tanrı'ya inanan aynı kaderi ve kederi yaşayan insanlar birbirine girivermişti.

Dudaklarıma mısralar dolandı:

Düğünlerde halay çektik omuz omuza Ölülerimizi gömdük beraber Yakardık aynı Tanrı'ya Siz kilisede, biz camide.	Yan yana büyüdü çocuklarımız Bi güne bi gün Kötü gözle bakmadık birbirimize... Sizin için de, bizim için de Mavi akardı Tuna..
---	--

Mavi ümit. Mavi bereket. Mavi, bereket rengi yeşil ve sarının başlangıcı. **Mavi dostluk, mavi kardeşlik, mavi hürriyet, mavi eşitlik...**

Sonra yiten mavilik. Ümitlerin kayboluşu... Mavinin kararması, **kardeşlik yerine düşmanlık** dostluk yerine savaş... Ve karmakarışık zihinlerde başka mısralar:

Baştakilerin işi kardeşler

Baştakilerin işi bu.

Hep onların işidir savaşlar

Onlar düşman eder birbirine halkları

Ağı katar aşımıza.

Yıkar köyleri, kentleri

Sizin için de bizim için de

Kararır Tuna!...

Ağlasın mavi Tuna

Savaşlar, dalgalanmalar, durulmalar.

Savaşlar, dalgalanmalar, durulmalar, içten içe vurulmalar... Savaşlar, barışlar...

Kahrolması halkların

Halkların ağıtlı göçleri...

Terketmeler evlri, hırları, tarlaları...

Tarlalarda yeşil ekinleri. Ovada bağları, karşıda yeşil tarlaları...

Başka mısralar dudaklarda şimdi:

Hoşça kal, çorbacılar Boyun eğmeyen Stefan Baba. Hoşça kal Gaydacı Yari, güzel Elen İlk gözümüzü açtığımız kırlar Göz kulak olun gayri bizim diktiğimiz fidanlara da	Hoşça kalın komşular... Sizin için de, bizim için de Ağlasın mavi Tuna!.. Gidenler ve kalanlar. Tuna ile birlikte ağlayanlar... Kaderde ayrılıp kaderde birleşenler...
--	---

Eğilmez başımız Giderim giderim Yolum tükenmez Bir köye gelirim. Kimse gözükmeyiz Kapıyı vurdum Kimse işitmez Bir adam gördüm Dilimi bilmez..	Ben kimsesiz kaldım İsmimi bilirlir Ne olduğumu bilmezler Ben Türk evladı, vatansız kaldım.. Bana Urum, Bulgar derler Türklüğümü de hep çekerler Vatanım da vardır Soyum, kanım Türktür. Ama bilmezler.
---	---

Uçağın penceresinden bir ayrı görünüşü var Tuna'nın. Bir yanı öksüz gibi, bir yanı gelin görünüşlü sahipli gibi... "Öksüz gibi" diye düşünürken Öksüz Dede takıldı zihnime. Öksüz Dede bir

halk ozanıdır. Yeniçeridir. Öksüz kalınca orduya girmiş, III. Murad zamanında İran savaşlarından Tuna kıyılarına kadar nice ülkeleri gezmiştir. Tuna'yı bir anlatışı var ki, havadan Tuna Nehri'ne bakıp okunmaya değer:

Misal-i cennettir evvelbaharı. Açılır kırmızı gülü Tuna'nın Öter bülbülleri leyl ü neharı Eser bâd-ı sabâ yeli Tuna'nın.	Hiç kimseler bilmez kandadır başı Tazelenip akar yeğindir çuşu Eksik değil yalısın savaş Leş ile doludur gölü Tuna'nın.
Alaman dağından beri geçmiştir Engürüs ilinden yollar açmıştır Analar ağlatmış, kanlar içmiştir Söylemeye yoktur dili Tuna'nın.	Turaba garkolmuş yeredir yüzü Arzulayıp akar Karadeniz'i Selâmlamış Estorgan'la Budin'i Belgrad'a uğrar yolu Tuna'nın...

(leyl: gece, nehar: gündüz, kandadır: nerededir, turab: toprak)

***

- **Avrupa'da Osmanlı Tesirleri** (Prof. Paul Coles)

... **Step fütuhâtçılarının askerî cesareti, tasavvuf harekâtı neticesi meydana gelmiş bulunan misyonerce faaliyetlerle birleşerek, Müslümanları kendi klâsik sınırlarının çok ötesine götüren dikkate değer bir genişlemeye yol açmıştır:** Bu genişleme bir yandan Hindistan, Çin ve Hind'i, diğer taraftan Küçük Asya ve Doğu Avrupa'ya doğru olmuştur. Bu ilerlemenin bir neticesi de, **fırtınayı andıran Türk istilâsının** Avrupa üzerindeki tesirleridir.

1000 (M.S.) yıllarında, Orta Asya kavimerinin, birbiri ardınca, Batı memleketlerinde daha elverişli ve **daha iyi otlaklar bulmak** zaruretinde kaynağını bulan bu **step yürüyüşü**, uzun zamandan beri sürdürülmekteydi. Netice olarak sırasıyla Batı'ya ilk göçeden Âriler, sonra Türkler, Moğollar ve yine Türkler olmak üzere Orta Asya'dan doğru geelen bir ırk ve dil akını teşekkül etmiş oldu.

Çin, Orta-Doğu ve Bizans'ın çekiciliği, câzibesini, **steplerin müthiş süvarisi** üzerinde, gittikçe artan büyüleyici tesirini göstermeye başladı.

Cenkci kavimler meskûn bölgelere en kolay Orta-Doğu'dan girmişlerdir. Cengâverler buralarda evvelce yerleşmiş toplumların yanı başında, alışmış oldukları hayat tarzını devam ettirebiliyorlardı.

Bir yandan hasâd sonrasında arta kalan ekin saplarını hayvanlarına yedirirken, diğer yandan da, şehirli halkla ticaret ve vergilerden doğan temaslar neticesinde, elde ettikleri lüksden faydalanıyorlardı.

Türkler askerî ve teknik üstünlüklerinden ötürü gururluydular ve bu gurura dayanan bir üstünlük duygusu ile başklarını bütünüyle taklid etmekten kaçındılar. **Konuştukları dili ve savaşçılıkdaki özelliklerini hiçbir zaman kaybetmediler.**

Türkleri İslâm dinine çeken ikinci bir âmil vardı ve bu da Müslümanların **Mukaddes Cihad** telâkkisiydi. **İslâm hudutlarına karşı savaşlar, Türklere şerefli bir vazife vermekte, bu ise onların cenkci örf ve âdetlerine tam olarak uymaktaydı.**

Bir zamanlar zengin bir Roma eyâleti olan Anadolu (Küçük Asya), Roma İmparatorluğunun 7 ve 8. asırlarda veba, sıtma gibi salgın hastalıklarla, Pers ve Arap istilâları neticesinde harâbeye dönrek çürümeye başlamasından sonra, siyasî bir karışıklık içine düştü.

Ancak 9. asırda yeniden canlanan Bizans imparatorluğunun yakın alâka ve idaresi altında, Bizans kudret ve zenginliğinin platformu haline gelerek inkişâf etti. Anadolu'da yetiştirilen meyve, hububat, zeytin ve et bütün imparatorluğu doyurmaya yetiyordu ve Anadolu köylüsü bu bakımdan Bizans ordusunun belkemiğini teşkil ediyordu.

10. asır boyunca, bu bölgenin sınırları, kurumuş Türkistan yaylalarından gelen kabileler tarafından şiddetle zorlanmaya başladı. Bu hücumlar, **Malazgirt meydan savaşında** (1071) Bizans kuvvetlerini ezici bir mağlubiyete uğramasından sonra, **yeni bir devrin açılması imkânını getirdi.**

Ertuğrul Gazi tarafından 1281 tarihinde kurulmuş olan beylik, Moğolların önünden kaçan **Türk ganimetçileri, etrafına toplayacak mürid arayan dervişler ve toprağa susamış ziraatçilerden** meydana gelen bir mâceraperestler grubu için son derece çekici bir yer durumundaydı. Diğer Gazi liderler, ellerine geçirdikleri Bizans topraklarının aralarında taksimi yüzünden birbirlerine girerlerken, **Osmanlı hükümdarları hâkimiyetlerini kabul eden herkese arazi ve ganimet**

vaadedebilecek durumda bulunuyorlardı. Bu sosyal câzibe ve geniş teşebbüs imkânı, Osmanlıların hem Küçük Asya üzerinde kontrol kurmalarını, hem de Balkanlara sarkmalarını mümkün kılmış oldu.

Osmanlı devletinin kudret kazanması ve genişlemesinde, ilk önce göçebe aşiretler, yâni savaşçı step halkının tabîi bünyesinden doğan gönüllü hafif süvariler vasıta olmuşlardır. Türk süvarilikleri yerine zamanla Timarlar tâyin edilmiş, Timarlar arasına feodal arazi ve unvan mertebeleri kurulmaya başlanmıştır. Bu reform, atlı askeri kayıtsız şartsız Sultana bağlamış oluyor ve aynı zamanda, askerin yeni fetihlere karşı iştihâsını da kamçılıyordu.

Her biri ayrı ayrı faydalı olan Timar ve Yeniçeri sistemleri birleşince, daha da tesirli bir hâle geldiler.

Cengâver kütleden, Osmanlı imparatorluğuna geçişte, Orhan devrindeki idare sistemi önemli rol oynamıştır.

Akın sırasında, ganimet, para, değerli eşya, ne bulunursa alınması, bunlara göz dikildiği için değildir. **Ganimetler alınmak suretiyle karşı tarafın hazırlanma kaynakları, yaşayış tarzı temelinden sarsılmış olur. Akının ve ganimetin asıl bu bakımdan değerlendirilmesi gerekir.**

Akınlarda tecrübeli askerlere ihtiyaç vardı. Böylece, çarpma gücü fazla, aynı zamanda **vurulmayacak kadar çevik** bir kuvvet meydana getirilmiş oluyordu.

Akının an'anevî stratejisinin birinci şartı, **vurulacak yeri âni olarak vurmaktı.** Bu suretle, haberi diğer merkezlere ulaştıracak olan ilk merkez susturulmuş oluyordu. Bundan sonrası için de, yine aynı taktik devam ettirilecekti.

Osmanlı devletinin en azından 17. asrın ortasına kadar Avrupa devletlerinin örnek sayabilecekleri bir bütçe anlayışı vardı. Sağlam bütçe defterleri tutuluyor, **gelir ve giderin denk olmasına** bilhassa dikkat gösteriliyordu.

Türk icraâtının eksik tarafı bu askerî sistemi muhafaza ve devam ettiren ticaretten, muntazam bankacılık faaliyetlerinden mahrum bulunuyordu. **Türkler, İmparatorluklarının kapitalist ve ticarî faaliyetlerini Türk teba'sı olan, hakir görülen dinlere mensup halklara bırakmışlardı.**

17. asır Osmanlı orduları için ganimet, geçim kaynağı olabilecek bir gelir olmaktan çıkmıştı. Bu ordular, umumiyetle, 16. asır ordularının üç, dört misli büyüklüğündeydi.

Silâhların yapımı için madenci veya askerî mühendis gibi gruplar için gerekli olan âlet edevâtın düzenli bir şekilde el altında bulundurulması tamamen ihmâl edilmiş durumdaydı. İstanbul'un sanatkâr kuvveti, hem sayıca çok, hem de son derece hüner sahibiydi. Fakat, yenilik hususunda şüpheli ve gayet dar fikirliydi.

Yeniçeriler, an'anevî askerî tekniklerini muhafaza etme hususunda kıskanç bir sahtekârlık gösteriyorlar ve askerî teknoloji sahasında inkişâf etmek için gerekli olan ve sanatkârlar tarafından ileri sürülen bütün yenilik tekliflerini reddediyorlardı.

Galibiyetlerden sonra manzum bir “**zafernâme**” kaleme almak işi Osmanlılarda bir an'âne halindeydi. Zafer kazanan Sultanlar, yazdıkları zafernâmeleri diğer devletlerin başında bulunanlara, krallara gönderirlerdi. Zafer kazanan kumandanlar ise, kaleme aldıkları zafernâmeleri Sultana takdim ederlerdi.

Beylebeyi Yakub Paşa'nın İkinci Bayezid'e gönderdiği “zafernâme”den:

Hakkın emriyle ittüm bir gazâ kim Murad Hân itti ancak “Kosovâ”da Ururduk kâfirin boynuna şemşir Melekler bağlayup saflar hâvâda Aceb mi bu zafer, çün gayb erenler Muâvindir bize arz-ü-semâdâ	Şehenşeh-i devletinde ol melâin Yatur mahbûs olup bend-i belâdâ Ko çeksün mihnet-ü-renc-ü-belâyı Yarâşur câhilün cânî cezâda Fenâyâ vireyüm iklim-i küfrû Mukim oldukça bû dâr-î fenâdâ
--	--

***

İ'lây-ı Kelimetullah, Allah kelâmını (Kur'an-ı Kerim ve O'nun hükümlerini) yüceltmek, savunmak ve Allah'ın emrettiği şekilde yaşamak demektir. "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun kulu ve Resulüdür" temel ilkesine inanmak ve Allah (c.c.)'in mukaddes hükümlerini ve ölçülerini insanların yaşadığı yeryüzünün her noktasına ulaştırma gayreti içinde olmak demektir.

“Türk milleti ‘ilâ-i kelimetullah’ uğruna kanını, canını seve seve verdiği ve bu gaye yolunda, tozu dumana kata kata, üç kıt'a üstünde adâlet ve insaf bayrağını dalgalandırdığı **devirlerde,**

dünyaya parmak ısırtan bir medeniyet kurucusu olmuştur. Ama, ona hız, heyecan, hareket ve bereket veren o gaye, kara bulutların arkasına gizlenir olduğu devirlerde ise, ortada, muhteşem geçmişinin enkâzından başka elde bir şey kalmamıştı.” (*Sâmiha Ayverdi*)

“Genellikle Türk tarihine bakanlar onun savaşçı tarafını görmüşlerdir. Bu doğrudur, fakat eksik bir görüştür. **Türkler savaşmışlardır, zira kurdukları medeniyete yeni yerler açmak, bu medeniyeti yeni ülkelere taşımak ihtiyacındaydılar. Fakat Türkler yaşayış şekli bakımından barışçıydılar ve gittikleri her yerde bu barışçı medeniyet şeklini ifade eden yapılar ve izler bırakmışlardır. Medeniyet yalnız teknik demek değildir. Medeniyetler insana vermiş oldukları değerle mânâ kazanırlar.** Türklerin bütün dünyaya karşı savundukları değerler vardır. Türkler insana nasıl değer vermişlerdir? Şeyh Galib’in ünlü terci-i bendinde en mükemmel ifadesini bulan bakış tarzı **Türklerin insana bakış tarzıdır.**

Sendedir mahzen-i esrâr-ı muhabbet sende
Sendedir maden-i envâr-ı fütüvvet sende
Gizli gizli dahî vardır nice hâlet sende
Mârifet sende hüner sende hakikat sende
Nazar etsen yerü gök düzeh ü cennet sende
Arş u kürsi-i melek sendedir elbet sende
Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dide-i ekvân olan âdemsin sen.” (*Prof. Mehmet Kaplan*)

Yavuz Bülen Bâkiler “Üsküp” başlıklı bir yazısında şöyle der: “Üsküp, tam 523 yıl, Türk’ün eliyle ve diliyle süslenmişti. Ekrem Hakkı Ayverdi’nin bir inceleme yazısından öğrendiğime göre muhteşem Osmanlı İmparatorluğu, bu 523 yılda, bütün bir Yugoslavya’da 3.500 cami ve mescid, 1.500 mektep, 300 medrese, 400 tekke, 1.000 çeşme, 500 han, 200 hamam, 25 misafirhane, 50 türbe, 40 saat kulesi, 15 bedesten, 60 imaret, 40 kervansaray, 15 kütüphane, 1.000 sebil, 25 Dar-ül hadis, 100 köprü, 50 kale yapmış ve yaşatmıştı.”

Evliya Çelebi’ye göre 17. asırda, sadece Üsküp’te, 10.060 ev, 2.150 dükkan, 120 cami ve mescid, 70 sıbyan mektebi, 20 tekke vardı.

Ve bütün bunlara rağmen, Yahya Kemal, doğum yeri olan Üsküp’ten: KAYBOLAN ŞEHİR diye bahsediyordu:

Üsküp ki Yıldırım Beyazıd Han diyârıdır, Evlâd-ı Fâtihân’a onun yâdigârıdır. >	Fîrûze kubbelerle bizim şehrimizdi o; Yalnız bizimdi, çehre ve rûhiyle biz’di o.
Üsküp ki Şar-dağ’ında devâmıydı Bursa’nın. Bir lâle bahçesiydi dökülmüş temiz kanın.	Üç şanlı harbin arş’a asılmış silâhları Parlardı yaşlı gözlere bayram sabahları.
Ben girmeden hayâtı şafaklandırın çağa, Bir sonbaharda annemi gömdük o toprağa.	İsâ Bey’in fetihde açılmış mezarlığı Hulyâma âhîret gibi nakşetti varlığı.
Vaktiyle öz vatanda bizimken, bugün niçin Üsküp bizim değil? Bunu duydum için için.	Kalbimde bir hayâli kalıp kaybolan şehir! Ayrılmanın bıraktığı hicran derindedir!
Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene, Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene.	

Camilerin, minarelerin yıkılıp ezân-ı Muhammedî’nin yankılanmadığı bir yerde gökteki yıldızın parlaması anlamsız hale gelmiş olduğundan; “Ben, gayri, ne deyi yanam?” der, ağlar / “Düşüp sularına sönem!” der, ağlar”...

Fakat, ümitsiz olmayalım. Savaş meydanında biriken şehit kanlarında yansıyan ay ve yıldızdan oluşan şanlı bayrağımız, Bosna’da, Kosova’da, dünyanın herbir yanında mazlumlara heyecan ve yaşama sevinci vermektedir.

- **Girid** (*Süleyman Nazif*)

Son yüzyıllar, hele son seneler elimizden ne kadar ve ne kadar yerler aldı! Ben bundan böyle vatanımın hudutlarını ve parçalarını coğrafya kitaplarında değil, kendi tarihimde ve

kendi kalbimde arayacağım. Türkün kanını koklamış ve öpmüş olan her toprağın ruhu benim ruhumun içindedir. O, başka devletin haritasında yalnız adını taşır, o da ağlayarak ve inleyerek.

Gözlerim hiçbir zaman Dicle kenarıyla Tuna kıyıları ve Umman sahilleri arasında bir ayrılık rengi, bir yabancılık hali görmez. Giden yerlerin ayrılık matemini vücudum mezara, ruhum ebedî olan öbür dünyaya götürecektir. Bin kerre söyledim, yine ve daima tekrarlarım ki onların bir gün her halde bize geri döneceğine itikadım var. Ben bugüne kadar bu itikat ile yaşadım ve bu itikat ile öleceğim.

... **“Giden gelmez” diyorlar, yalandır.** Biz istersek gidenler, hattâ büyümüş oldukları halde gelirler. Zorluklar ve felâketler karşısında güçsüzlük ve ümitsizlik göstermek zayıf kalplerin kötümser görüşlerinden ileri gelir. **Sağlam ruhlar, zahmetler ve engeller arttıkça azimlerini arttırırlar.** Ve her azim, bir zaferin gerçekleşmesinin başlangıcıdır.

Afrika’daki son topraklarımızı İtalya niçin ve nasıl elimizden aldı? Bunu sana tarih uzun uzadıya hikâyeye edecektir. Fakat sen, vatanın parçalarından giden her yer gibi, **Afrika’nın da bir gün sonra veya evlâtlarına ve torunlarına geri döneceğine şüphe etme Türk oğlu!**

Şüphe etme. Damarlarındaki son kan damlası kesendeki son kuruş, kuvvetli kolunun son yumrukları, beyninin son bilgi azığı, vicdanının son iman alevi hep bu gayeye, bu ümide, bu güvene hizmetkâr olsun.

***

o **Bir Devir ve Bayrağımdaki Ay** (İsmail Gerçeksöz)

Betonsuz, çeliksiz yapılara Asırlık gücün verildiği Viyana kapılarında Türklerin Otağ kurduğu bir devir geçmiş... >	Şimşek nallarındaymış atların Yeni zaferlere açılmış her yarın Öyle sıska, öyle korkak değil Anaların arslanlar doğurduğu bir devir geçmiş..
Taştan şatolarında Avrupanın, Göğsü altın armalı krallarına Padişah fermanlı elçilerin, Ahret suali sorduğu bir devir geçmiş...	Senin Bayrağındaki yıldız kıvılcığı, Benim yıldızlarım altın sarısı Benim topraklarımdan doğup batardı daha dün Gökteki yıldızların yarısı...
Gün olur yine parmak ısırtırım dünyaya Milletler tarihlerinden ışık alır	Gün olur seni yaya bırakırım, Aya çıkmışlığın hiç kalır..

o **Vatanım Benim** (Şinasi Özdenoğlu)

Fransa Kralı François nerede Nerede Sultan Süleyman devri? Kara Mustafa Paşa yürüyor Viyana’ya İşte kralını kurtardığım Fransa’nın kalbi Ama, milletimin o altın devri nerede? >	Fransa’nın tarihi varsa, benim de var Padişaha sığınan bir Fransesco vardı Kanunî konuştuğu an dünya susardı Şimdi susmak sırası bana mı geldi?
Gerikalmışlığın öfkesiyle yaz! Ve haykır, bütün dünya sesini duysun Ama, bir an kurtul bu heyecandan Düşün tarihini ve kaderini Düşün nasıl bu çizgiye geldiğini..	Yaz! Yepyeni bir ufukta kendini bulmuş Bu küçük oyunlardan silkinmiş ve kurtulmuş Türkiye için!

o **Doğduğum Topraklar Üstüne** (Şinasi Özdenoğlu)

Anadolu’nun göbeğinden sesleniyorum: Vatanım! Anam, babam benim, her şeyim Tüm varlığımla senin emrindeyim! >	Ben ki çilesini katık yapıp ekmeğime Anamın sütü kadar helâl Ben ki kağnısının ve steplerinin mâcerasını Katmışım gençliğime Ötesi masal
Ey mucizeler kumaşının dokunduğu tezgâh!	

**Ey destanlar hamurunun kabardığı tekne!
Ey belki şiir, belki gerçek, belki efsâne!..**

- **Öksüz Âşık** adına kayıtlı eski bir Tuna türküsü: (*Nihad Sâmî Banarlı*)

Misâl-i cennettir evvel-bahârı
Açılır kırmızı gülü Tuna'nın
Öter bülbülleri leyl ü nehârı
Eser bâd-ı sabâ yeli Tuna'nın

Türâba garkolmuş, yeredir yüzü
Gökden iner cemre sökölür buzu
Arzulayıp gider Karadeniz'i
Çok gadalar alır seli Tuna'nın

Tuna türküsü, yakın zamanlara kadar, bugünkü vatanımız ölçüsünde bizim olan Balkanlar'daki Türk şehirlerini birer birer selâmlar. **Tuna'nın, Balkanlar ortasında bayrak taşıyan bir ordu, yâhut, gelin götüren bir alay salınışıyla nasıl akıp gittiğini** terennümle son bulur:

“Öksüz Âşık bunu böyle dedi mi
Selâmlamış Estergon'u Budin'i
Almış bir ovayı akar kademi
Belgrad'a uğrar yolu Tuna'nın”

Denilebilir ki hiçbir vatan toprağı, Tuna kıyıları kadar Türk kanı içmemiş, hiçbir vatan ırmağı, Tuna kadar bu kanla bayraklaşmamıştır. Yahyâ Kemâl'in:

“Her yaz, şimâle doğru asırlarca bir koşu,
Bağrım da bir akis gibi kalmış, uğultulu.”

mısrâlarıyla özlediği akınlar, hep Tuna'dan geçerdi:

“Ak tolgalı Beylerbeyi haykırdı: İlerle!

Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle...”

mısrâları da bunu anlatır.

Tuna, târih ve coğrafyada kaybettiğimiz suların en hicranlısıdır ki, zaman zaman, kıyılarından “Beni kimlere bırakıyorsun!” feryâdını andırır sesler duyulmuştur. Nitekim, 1683'le 1690 arasında, Tuna kıyılarının en güzel şehri Budin, Nemçe kuvvetleri tarafından zaptedilince, oniki bin kızla birlikte esir olan nazlı bir Türk kızının (bir müftü kızı) ağzından, Tuna türkülerinin en hazîni, en yaralı sı söylenmişti:

Ben güzel Budin'de müftü kızydım
Anamın babamın iki gözüyüdü
Ben de br yuvada körpe kuzuydum
Aldı Nemçe bizim güzel Budin'i

Sabah ezanında düştü bir yıldız
Deftere yazıldı oniki bin kız
Aman pâdişâhım biz de islâmız
Aldı Nemçe bizim güzel Budin'i

***

- **Sakarya Türküsü** (*Necip Fazıl*)

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;

Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.

Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım yokuşlarda susamak.

**Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.**

.....

Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,

Sırtına Sakaryanın, Türk tarihi vurulur.

Eyvah, eyvah, Sakaryam, sana mı düştü bu yük?

Bu dâva hor, bu dâva öksüz, bu dâva büyük!..

İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal.

Hamallık ki, sonunda, ne rütbe var, ne de mal,

Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;

Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.

Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;

Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

**Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?**

.....

Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya,

Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!

İnsan üçbeş damla kan, ırmak üç beş damla su;

Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.

Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;

Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?

.....

Sakarya, sâf çocuğu, mâsum Anadolunun,

Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!

Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz;

Sen kıvrıl, ben gideyim, son Peygamber Kılavuz!

Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;

Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, sakarya!..